

MEZOPOTAMYA MEDENİYETLERİ

Mezopotamya: Anadolu'nun güneyinde yer alan Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgeye Mezopotamya denir.



- Uygun iklim koşullarına ve verimli topraklara sahip olan bu coğrafyaya "Münbit Hilal" denmiştir.
- Mezopotamya, tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. **Sümerler**, **Babililer** ve **Asurlular** bu medeniyetlerden bazılarıdır. Bu medeniyetler; bilim, sanat, eğitim gibi alanlarda buluş, eser ve faaliyetleri ile ortak mirasa birçok katkı- da bulunmuşlardır.

SÜMERLER

- Bilinen en eski Mezopotamya medeniyetidir.
- **Ur, Uruk, Nippur** gibi önemli şehirleri vardır.
- "**Site**" adı verilen bu şehir devletlerini krallar yönetmiştir.
- Şehirlerin etrafı surlarla çevrilmiştir.
- Mezopotamya'da ekonomik hayatın temeli tarımdır. Sümerler, kuraklık ihtimaline karşı ürünün depolanması ve dağıtılması amacıyla tapınaklarını depo olarak da kullanmışlardır.
- Bu **ürünleri kayıt altına almak için kullanılan semboller sayesinde çivi yazısını icat etmişlerdir** (MÖ 3200).
- Sümerler tarafından kullanılan **çivi yazısı, dünya tarihindeki ilk yazı olarak bilinmektedir.**



(Çivi yazılı tablet)

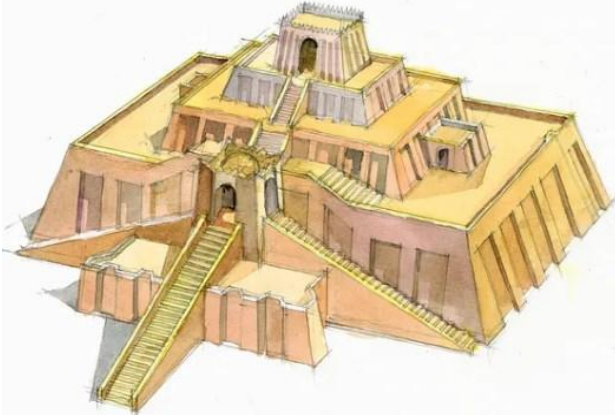
Bilgi 1: Yazının icadı ile tarihî çağlar başlamıştır.
Bilgi 2: Çivi yazılı kil tabletler kitabın ilk örneklerini oluşturmuştur.

- Depo kaydında kullanılan çivi yazılı tabletler, alışverişlerde makbuz işlevi görmüştür.
- Çivi yazılı bu tabletler, ilerleyen zamanlarda birçok dinî ve edebî metni üzerinde taşıyan kitaplar hâline gelmiştir. Örneğin **Gilgamiş Destanı**, kil tabletlere yazılmış edebî eserlerden biridir.
- Kil tabletler, ayrıca krallığa ait ferman, antlaşma veya kanunlar için de kullanılmıştır.
- Sümer Kralı Urukagina'nın MÖ 2375'te hazırlattığı kanunlar, tarihte bilinen **ilk yazılı kanunlar** olmuş ve tabletleri günümüze kadar ulaşmıştır.
- **Matematik** alanında önemli gelişmeler kaydeden Sümerler, altmışlık **sayı sistemini** bulup kullanmışlardır. Bu dönemden günümüze kalan tabletlerde tarihteki ilk çarpım işlemlerine rastlanmıştır.
- Üçgenin ve dikdörtgenin alanları, küpün hacmi ve bir çemberin 360 derece olduğu ilk kez Sümerler tarafından hesaplanmıştır

Bilgi 3: Tekerlek ilk olarak MÖ 5000'lerde Mezopotamya'da icat edilmiştir. Ancak o dönemde tekerleğin seramik kap yapmak için **seramikçi çarkı** olarak kullanılmıştır.

- Bilinen ilk tekerlek kalıntılarına Ur şehrinde rastlanmıştır. Sümerler, tekerleğin icadıyla arabalar yapmaya başlamış ve hayvanlarla çektikleri arabaları hem yük taşımada hem de savaş aracı olarak kullanmışlardır.

- Sümerlerin şehir merkezlerinde “**Ziggurat**” adı verilen yapılar bulunmaktadır. Genellikle yedi katlı olarak inşa edilen bu yapılar, birer tapınak olarak bilinse de farklı amaçlarla da kullanılmıştır.

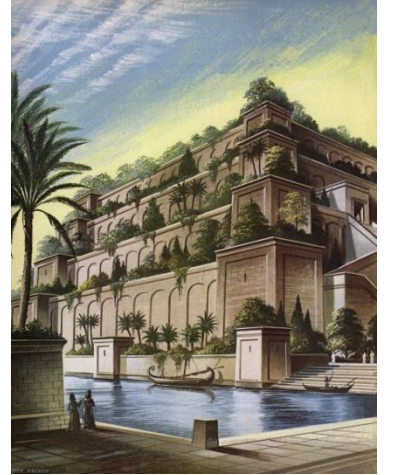


Ziggurat (temsili)

- En üst katlar **rasathane** (gözlemevi) olarak kullanılmıştır. Bu sayede Sümerli gök bilimciler takımyıldızın haritasını oluşturmuş, bazı gezegenleri belirlemişlerdir. *(Astronomi alanında çalışmalar yaptıklarını gösterir.)*
- Ayrıca Ay'ın hareketlerini gözlemleyip **ay yılı** **esaslı takvimi** yapmışlardır. Bu takvim, tarihte bilinen ilk takvim olmuştur. Bunun yanı sıra günlük **zaman dilimlerini saniye, dakika ve saat** olacak şekilde belirlemişlerdir
- Ara katlarda yöneticilerin yanı sıra **okul** ve **tapınak** bulunmaktadır. Kral, şehri buradan yönetmiştir.
- Eğitimde çivi yazılı kil tabletler kullandıkları için okullarına “**tablet evi**” demişlerdir. Böylece yazıyı icat etmekle kalmamış, yazının öğretilmesi ve yayılması için de çalışmışlardır
- Zigguratlar aynı zamanda **arşiv** ve **kütüphane** işlevi de görmüştür. Halkın kültürel varlığını yansıtan en değerli metinler buralarda saklanmıştır. Kâtiplerin kopya ettiği eski eserler ve kitaplar ile zengin bir kütüphane oluşturulmuştur.
- Sümerler, zigguratların alt katlarını kıtlık tehlikesine karşı **tahıl ambarı** (depo) olarak kullanmışlardır. Buralarda tahılın yanı sıra zor zamanlarda kullanılmak üzere değerli madenler ve eşyalar da depolanmıştır.

BABİLLER

- Mezopotamya'da kurulan önemli medeniyetlerden biri de Babillilerdir.
- Babilliler, Sümerlerden farklı olarak **tek merkezden** (merkezi krallık) yönetilmişlerdir. Devletin başkenti **Babil**'dir.
- Babilliler, zaman içinde sınırlarını genişleterek Mezopotamya dışındaki coğrafyalara da hâkim olmuşlardır
- Babilliler, **mimaride** ileri gitmiş bir medeniyettir. Başkent Babil'de inşa edilen **Marduk Zigguratı, İştar Kapısı** ve dünyanın yedi harikasından biri kabul edilen **Babil Asma Bahçeleri**'ni yapmışlardır.
- Babillilerden günümüze ulaşan eserler, UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. Yunanlı bilim insanları **matematik, geometri, astronomi** bilgilerinin temelini Marduk Zigguratı'nda bulunan çivi yazılı tabletlerden almışlardır.
- Babil hükümdarlarından biri olan Hammurabi, toplumsal hayatı düzenlemek için “**Hammurabi Kanunları**” olarak bilinen yazılı kanunlar hazırlatmıştır. Bu kanunlar, Sümer Kanunları'nın yeniden düzenlenmesi sonucunda **kıyas esasına** göre yapılmıştır.



Hammurabi Kanunları'ndan Örnekler

- Bir kişi, bir başkasını ölüm cezası gerektirecek bir suçla itham edip suçunu kanıtlayamazsa suçlayan kişi ölüm cezasına çarptırılır.
- Hırsızlık yapan bir kişi yakalanırsa o kişi ölüme mahkûm edilir.
- Bir kişi, toplumda kendisiyle aynı seviyedeki bir kişinin dişine zarar verirse zarar verenin de dişi çekilir.

ASURLULAR

- Mezopotamya, Mısır ve Anadolu'nun güneyine hâkim olan Asurluların başkenti **Ninova**'dır.
- Sanata önem veren Asurlular, saray ve tapınak duvarlarını av ve savaş tasvirleri ile süslemişlerdir.
- Haberleşmeyi sağlamak için **posta teşkilatı** oluşturmuşlar ve su ihtiyaçlarını karşılamak için **barajlar** yapmışlardır.
- Ticarette gelişmiş bir medeniyet olan Asurlular, Anadolu ile **ticaret** yaparak Anadolu'da **ticaret kolonileri** kurmuşlardır.
- Asurlular, bu ticari faaliyetler ile çivi yazısını Anadolu'ya tanıtmışlardır.
- Anadolu'daki en önemli ticaret merkezi **Kültepe** (Kayseri) olmuştur. Asurlu tüccarlar, burada evleri ve dükkânları içine alan büyük bir **karum** (pazar yeri) kurmuşlardır.
- Kültepe'de yapılan kazılarda Asurlu tüccarların ticari yazışmalarını belgeleyen **çivi yazılı tabletler** bulunmuştur. Bu tabletler, Anadolu'da bilinen ilk yazılı tablet örnekleridir.
- Dünyanın en eski **kütüphanelerinden** biri, Asurluların başkenti **Ninova**'da kurulan **Asurbanipal Kütüphanesi** olmuştur. Bilim ve kültüre önem veren Asurbanipal, binlerce eseri kurduğu bu kütüphanede toplamıştır.

ANADOLU MEDENİYETLERİ

- Anadolu'da tarih boyunca birçok medeniyet kurulmuştur. **Hititler, Frigler, Lidyalılar, Urartular** ve **İyonyalılar** bu medeniyetlerdendir.



- Bu medeniyetler, icatları ve eserleri ile ortak mirasa katkıda bulunmuşlardır.
- Mezopotamya medeniyetleri gibi bu medeniyetler de milattan önce kurulmuş ve varlıklarını bir süre devam ettirmişlerdir. Günümüzde ülkemiz topraklarının büyük bir kısmı Anadolu'da bulunmaktadır.

HİTİTLER

- Anadolu'da kurulan ilk medeniyetlerdendir.
- Hititlerin başkenti günümüzde Boğazköy (Çorum) yakınlarında bulunan **Hattuşa**'dır.
- Hititler, Anadolu'nun büyük bir kısmına hâkim olmuş; sınırlarını Mezopotamya'nın kuzeyi ve Suriye'ye kadar genişletmişlerdir.
- Hititlere ait en önemli bilgilere Hattuşa'daki kalıntılardan ulaşılmaktadır. Şehirdeki **Aslanlı Kapı, Kral Kapı, Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı** gibi mimari eserler günümüze ulaşan önemli kalıntılar arasında yer almıştır.
- Hattuşa, 1986'da UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır.
- Hattuşa'da yapılan kazılarda sayıları 30 bini bulan çivi yazılı tablete ulaşılmıştır. Tarihî belge niteliğindeki bu tabletlerden Anadolu ve Mezopotamya medeniyetlerine ait bilgilere de ulaşılmaktadır. Hattuşa'daki bu tabletler 2001'de **UNESCO Dünya Belleği Listesi**'ne dâhil edilmiştir.
- Hititlerde krallar yıl boyunca yaşanan olayları tanrılarına hesap vermek amacıyla **kral yıllıklarına** yazdırmışlardır. Önemli olayların olduğu gibi yazıldığı kral yıllıkları, **tarafsız tarihçiliğin başlangıcı** olarak kabul edilmektedir.
- Kraliçelerine **"tavananna"** adını veren Hititler, soylulardan oluşan bir **"Pankuş Meclisi"** kurmuşlardır.
- Hititler, diğer medeniyetlerle olan ilişkilerini ve imzaladıkları belgeleri kayıt altına almıştır. **Kadeş Antlaşması** da bu belgelerden biridir.
- Mısırlar ile Hititler **arasında Kadeş Antlaşması**, tarihteki ilk uluslararası barış antlaşması olarak kabul edilmektedir.

- Modern diplomasinin temeli olan antlaşmanın bir nüshası da günümüzde New York'taki Birleşmiş Milletler Binası'nda sergilenmektedir.

LİDYALILAR

- Lidyalılar, **Gediz** ve **Büyük Menderes** ırmakları arasında kurulmuştur.
- Günümüzde Manisa sınırları içinde bulunan **Sardes**, Lidyalıların başkentidir.
- Daha çok **ticarette uğraşan** Lidyalılar, Efes'ten başlayıp Mezopotamya'ya kadar uzanan **Kral Yolu**'nu kullanmışlardır.



Kral Yolu

- Lidyalılar, sınırları içinde ticaret yapan tüccarların mallarını korumak için devlet güvencesi vermiştir. Böylece tarihte ilk kez **sigortacılığı** başlatmışlardır.
- Lidyalılar, **parayı icat etmişlerdir**. Paranın icadı ile ticarette takas (değiş tokuş usulü) yerine parayı kullanılmaya başlanmıştır.

İYONYALILAR

- İyonyalılar, Yunanistan'dan göç edenler tarafından kurulmuş bir medeniyettir.
- Şehir devletleri hâlinde yaşamışlardır. **İzmir**, **Efes**, **Milet** önemli şehirleri arasındadır.
- Deniz ticaretinde** ileri giden İyonyalılar, Akdeniz ve Karadeniz'de **koloniler** kurmuşlardır.
- İyonyalılar, bilim ve sanatta çok gelişip Anadolu'da kültür ve medeniyet merkezi hâline gelmişlerdir. Bu durumun oluşmasında İyonyalıların deniz ticareti ile uğraşıp birçok medeniyet ile etkileşim

hâlinde olması ve bilimin zengin kişilerce desteklenmesi etkili olmuştur.

- İyonyada birçok bilim insanı yetişmiştir. Bu bilim insanlarından **Hipokrat** (tıp), **Heredot** (tarih), **Pisagor** (matematik) ilk akla gelenlerdir.
- Artemis Tapınağı ve Efes Antik Kenti** İyonyalılarından günümüze ulaşan en önemli eserlerdir.

FRİGLER

- Sakarya nehri çevresinde Ankara-Eskişehir civarında kurulmuşlardır.
- Başkentleri **Gordion**'dur. (Ankara-Polatlı).
- Merkezi krallıkla yönetilmişlerdir. Krallarna Midas adı verilirdi.
- En önemli geçim kaynakları **tarım ve hayvancılıktır**. Bu nedenle tarım ve hayvancılığa çok önem vermişler, saban kırana ve öküz öldürüne ölüm cezası vermişlerdir.
- Kibele** adındaki bereket tanrıları, **Fibula** adı verilen çengelli iğneleri, **Tümülüs** adı verilen yığma mezarları, **Tapates** adı verilen kilimleri ile ünlüdürler.

URARTULAR

- Bugünkü **Doğu Anadolu**'da kurulmuşlardır. Başkentleri **Tuşpa** (Van)'dır.
- Tarım ve hayvancılık ile uğraşmışlar, tarımı geliştirmek için **su kanalları** ve **barajlar** yapmışlardır.
- Günümüzde de kullanılan **Şamran Kanalı** Urartulardan kalmadır.
- Taş işçiliğinde** gelişmişler çok sağlam kaleler yapmışlardır. **Van Kalesi** bunlardan biridir.
- Ölümden sonraki hayata inandıkları için **ölülerini oda biçiminde yaptıkları mezarlara gömmüşler ve içine eşyalar koymuşlardır**. (Ahiret inancının olduğunu gösterir)
- Maden işlemeciliği, taş işçiliği ve kale yapımında** ustalaşmışlardır.